

До спеціалізованої вченої ради Д 26.004.16
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**
кандидата юридичних наук, доцента Марченко Світлани
Іванівни
на дисертацію Філюк Олександри Сергіївни
на тему «Юридичне забезпечення захисту майнових прав
сільськогосподарських товаровиробників»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне
право; природоресурсне право»

Актуальність теми дисертації. Питання юридичного забезпечення захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників, що стали предметом дисертаційного дослідження Філюк Олександри Сергіївни, є надзвичайно актуальними, оскільки наявність ефективного механізму захисту майнових прав, який відповідає сучасним потребам практики, є однією із гарантій реалізації права власності та необхідною умовою утвердження України як правової держави.

Зважаючи на комплексний характер матеріальних та процесуальних аспектів захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників, необхідність проведення ґрунтовного дослідження обумовлено суттєвими змінами аграрного законодавства щодо правового статусу виробників сільськогосподарської продукції та оновленням процесуального законодавства, відповідно до якого у випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду,

суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Це актуалізує необхідність проведення наукових досліджень, пов'язаних з пошуком ефективних механізмів захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників, з метою наближення рівня розвитку національного аграрного законодавства до світових, у тому числі європейських вимог захисту прав людини. Такі дослідження мають стати основою для прогнозування сучасних напрямів удосконалення вітчизняного аграрного законодавства, а також виступити надійним підґрунтям для подальшої практичної реалізації запропонованих дисертанткою ідей щодо способів, засобів та форм захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників.

Вищезазначене свідчить, що тема дисертаційного дослідження Філюк Олександри Сергіївни є актуальною та такою, що відповідає потребам сучасної юридичної науки та практики.

Наукову цінність дисертації підвищує й те, що вона виконана згідно плану науково-дослідницької роботи кафедри цивільно-правових дисциплін Волинського національного університету імені Лесі Українки у рамках діяльності наукової школи ВНУ ім. Лесі Українки «Розвиток сільського господарства України в умовах СОТ та ЄС» та відповідає Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016-2020 роки, затвердженим Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, достовірність та наукова новизна здобутих результатів.

Аналіз дисертаційної роботи свідчить про те, що О. С. Філюк вдалося досягнути мети дослідження, а представлені нею наукові результати, висновки та практичні рекомендації – обґрунтовані й достовірні. Використання різноманітних наукових методів на різних етапах дослідження дало змогу авторці розкрити поставлені у роботі

завдання та визначило цінність дослідження в теоретичному і практичному значенні. Обґрунтованість наукових положень, достовірність висновків та рекомендацій пошукувача забезпечена використанням широкого спектру загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціальних методів наукового пізнання а також широкою бібліографічною базою. Опрацювання істотної кількості наукових джерел (278 найменувань) дозволило дисертантці обґрунтувати наведені у роботі наукові результати і пропозиції, що виносяться на захист (с. 176-180).

Достовірність та обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків обумовлена вдало продуманим планом роботи, який дає можливість розкрити проблематику юридичного забезпечення захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників. Логічність побудови викладення матеріалу дозволило дисертантці в процесі дослідження перейти від аналізу загальних питань до конкретних проблем. Спочатку авторка характеризує теоретичні засади формування захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників шляхом визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, у ретроспективному аспекті висвітлює становлення та розвиток законодавства щодо захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників та розкриває юридичну природу захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників. У другому розділі дисертації О. С. Філюк досліджує механізм захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників шляхом аналізу форм та способів захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників, в тому числі розкриває специфіку аграрно-правових способів захисту майнових прав в аграрній сфері України. Аналіз судової практики конституційного і господарського судочинства у сфері захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників логічно завершує дисертаційне дослідження та демонструє комплексність рецензованої роботи.

Оцінюючи зміст дисертації, передусім підкреслимо, що усі розділи та підрозділи як за своїм змістом, так і висновками, а також для мети їх використання для розвитку доктрини аграрного права, вітчизняного законодавства та практики його застосування можна назвати вдало викладеними і перспективними.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Наукова новизна положень дисертації насамперед зумовлена самим її характером, оскільки рецензована робота є першим комплексним монографічним дослідження специфіки юридичного забезпечення захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників в сучасних умовах, висновки і пропозиції дисертантки в цілому є обґрунтованими та доведеними.

Перший розділ дисертації присвячений висвітленню теоретичних питань формування захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників шляхом дослідження понятійно-категоріального апарату, аналізу законодавства в досліджуваній сфері та розкриття юридичної природи захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, авторка розкрила термінологічний апарат дослідження та запропонувала власне бачення таких понять як «сільськогосподарський товаровиробник» (с. 37), «майнові права сільськогосподарських товаровиробників» (с. 37-40), «структура майнових прав сільськогосподарських товаровиробників» (с. 45), «захист майнових прав сільськогосподарських товаровиробників» (с. 51), «юридичне забезпечення» (с. 52-53), розмежувала поняття «охорона» і «захист» майнових прав сільськогосподарських товаровиробників (с. 46-47 та ін.), «захист прав сільськогосподарських товаровиробників» і «захист аграрних прав» (с. 53), що може бути використано для уніфікації аграрно-правової термінології у доктрині аграрного права України та законотворенні.

Дисертантка провела ретроспективний аналіз становлення та

розвитку законодавства щодо захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників (**підрозділ 1.2.**) та шляхом систематизації проаналізованого матеріалу, запропонувала власне бачення періодизації відповідного історико-правового процесу (с. 77-78), починаючи з періоду виникнення селянського права (1861 р.)(с. 59) та завершуючи сучасним етапом розвитку аграрного законодавства (с. 77). Авторка приходить до цілком обґрунтованого висновку, що «законодавство щодо захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників пройшло тривалий шлях, однак до свого логічного завершення, яке би задовольняло вимоги сьогодення, ще не прийшло» (с. 79), що підтверджує необхідність та актуальність проведеного дослідження.

Науковою новизною відрізняється проведене дисертанткою дослідження юридичної природи захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників (**підрозділ 1.3.**), що дозволило О. С. Філюк обґрунтувати за особливостями предмета правового регулювання, суб'єктів і об'єктів таких правовідносин існування в системі аграрного права комплексного та інтегрованого інституту аграрного права – захист майнових прав сільськогосподарських товаровиробників (с. 83-85, 95 та ін.).

Практичне спрямування має **другий розділ** дисертації, який присвячено аналізу механізму захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників шляхом дослідження форм, засобів і способів захисту майнових прав. Особливу увагу приділено виокремленню та характеристиці безпосередньо аграрно-правових способів захисту (**підрозділ 1.3.**). Досліджуючи форми захисту аграрних майнових прав, авторка на підставі наукових підходів до форми захисту (с. 98-100) пропонує авторське визначення форми захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників та розкриває специфіку правовідносин в рамках яких реалізуються конкретні форми захисту(с.

100-102), що збагачує теорію аграрного права. Характеристика юрисдикційної та неюрисдикційної (позаюрисдикційної) форми захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників дозволили дисертантці зробити висновок, що «існування єдиного законодавчого акта, в якому було би передбачено механізм захисту прав суб'єктів аграрного права, дало би змогу уникнути на практиці колізій при здійсненні захисту вказаних прав» (с. 115).

Для захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників застосовуються загально-правові та аграрно-правові способи захисту прав. Їх аналіз проведений у **підрозділі 2.2.** Загально-правові способи захисту реалізуються, як правило, в рамках юрисдикційної форми, з урахуванням особливостей захисних аграрних правовідносин. Безспірні елементи новизни (хоча за змістом, на думку опонента, не всі є безспірними), належать, висновки щодо аграрно-правових способів захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників. Зокрема, в **підрозділі 2.3.** дисертантка а) сформулювала поняття аграрно-правових способів захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників та віднесла до них страхування (с. 129); б) визначила основні риси страхування, як аграрно-правового способу захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників, та запропонувала його авторське визначення (с. 138-139); в) визначила місце аграрних страхових відносин в структурі аграрного права.

У **третьому розділі** дисертації досліджується судова практика захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників. Цікавим як у науковому, так і практичному аспектах є аналіз практики конституційного (с. 149-157) і господарського судочинства у сфері захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників (с. 157-174). Результатом аналізу практики господарського судочинства у сфері захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників стала класифікація судових справ за такими напрямками позовів: про

витребування сільськогосподарського майна з незаконного володіння; про скасування рішення органу місцевого самоврядування щодо незаконного передання сільськогосподарського майна; про визнання права власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення; про стягнення заборгованості за користування сільськогосподарським майном; про визнання права власності на сільськогосподарське нерухоме майно за набувальною давністю; про усунення перепон щодо участі у земельних торгах.

Завершується дисертація висновками, які логічно впливають зі змісту роботи та в концентрованому вигляді відображають основні результати дисертаційного дослідження, та є внеском дисертантки у розуміння сучасних тенденцій вдосконалення правового захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників.

Зазначене вище не вичерпує тих висновків та пропозицій, які визначають наукову новизну дисертаційного дослідження О.С. Філюк.

Результати наукового дослідження можуть бути використані: а) у науково-дослідній роботі – для розширення системи знань у теорії аграрного права щодо особливостей юридичного забезпечення захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників; б) у нормотворчій діяльності шляхом внесення обґрунтованих у дисертації змін та доповнень до чинного законодавства у зазначеній сфері; в) у правозастосуванні для уніфікації механізму реалізації норм чинного законодавства у сфері захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників; д) при підготовці фахівців у галузі правознавства.

Ступінь апробації та впровадження результатів дисертаційної роботи. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 5 статей у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, з яких 1 стаття у зарубіжному фаховому виданні, а також у 13 тез доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах, які в повній мірі відображають наукові положення, висновки та рекомендації

дисертації.

Основні положення, висновки й рекомендації, що містяться у дисертації, повністю відображено в авторефераті. **Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.** Дисертацію оформлено згідно з вимогами, що пред'являються до робіт такого виду. Тема та зміст дисертації відповідають спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право».

Позитивно оцінюючи рецензовану роботу О.С.Філюк, необхідно звернути увагу на деякі з положень даного дисертаційного дослідження, які уявляються дещо спірними та зумовлюють необхідність додаткової аргументації авторки та проведення щодо них наукової дискусії, а саме:

По-перше, при формулюванні визначення поняття «сільськогосподарський товаровиробник» (с. 29-37) доцільно було надати правову оцінку поняття «сільськогосподарський товаровиробник», яке містить Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» та висловити своє бачення щодо співвідношення цього терміну із поняттями «сільськогосподарське підприємство» та «виробники сільськогосподарської продукції», які нерідко в законодавстві вживаються як синоніми.

По-друге, аналізуючи майнові права сільськогосподарських товаровиробників за об'єктним критерієм, дисертантка зазначає, що «флористичні та фауністичні природні відносини випадають з сільськогосподарського використання» (с. 41-42). Вважаємо зазначене твердження спірним, оскільки в теорії аграрного права звертається увага на розширення предмету аграрного права, зокрема, за рахунок агролісівництва, а Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» заліснення, у тому числі створення захисних лісових насаджень, збирання дикорослих грибів та ягід, інших дикорослих рослин, їх обробки та консервації віднесено до сільськогосподарської діяльності.

Також окремі об'єкти тваринного світу, наприклад, риба та інші водні живі ресурси, є об'єктами рибальства як галузі сільського господарства, що знайшло закріплення в Законі України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів».

По-третє, в результаті проведеного у підрозділі 1.2. дисертації ретроспективного аналізу розвитку аграрного законодавства у сфері захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників, авторка виділяє одним з періодів радянський період захисту майнових прав крупних колективних форм господарювання (1917–1990 рр.), який охоплює чотири етапи (перший етап – 1919–1939 рр.; другий етап – 1946–1957 рр.; третій етап – 1957–1985 рр.; четвертий етап – 1985–1990 рр.) (с.77-78). Погоджуючись в цілому щодо запропонованої диференціації законодавства, варто відмітити, що вказана періодизація не охоплює 1939–1945 рр. З огляду на це, варто уточнити, яким чином регламентувались в цей час питання захисту майнових прав колективних форм господарювання.

По-чверте, у підрозділі 2.3. дисертації авторка виокремлює страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як аграрно-правовий спосіб захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників. Зазначений підхід є новим та таким, що викликає необхідність проведення наукової дискусії. Бажано, щоб дисертантка під час захисту надала своє бачення співвідношення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як аграрно-правового способу захисту майнових прав із загальною системою способів захисту прав, передбачених нормами Цивільного кодексу України.

Висловлені зауваження стосуються лише окремих положень дослідження, мають дискусійний, уточнюючий та рекомендаційний характер і не зменшують теоретичного та практичного значення опонованої дисертації.

Загальний висновок: дисертаційне дослідження **Філюк Олександр Сергійович** «Юридичне забезпечення захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників» є самостійною, комплексною, завершеною науково-дослідною працею, у якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе для науки аграрного права завдання – обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо юридичного забезпечення захисту майнових прав сільськогосподарських товаровиробників, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 та 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор – **Філюк Олександра Сергіївна** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право».

Офіційний опонент,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри земельного та аграрного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
«16» квітня 2021 року

С. І. Марченко

Підпис С.І.Марченко засвідчую:

Вчений секретар
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Н. В. Караульна

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
16.04.2021р.

